

Borgarhljóðvist í formi ensks lystigarðs

Práinn Hjálmarsson

Í þessari grein verður fjallað um sýningu tónskáldsins Davíðs Brynjars Franzsonar, *Borgarhljóðvist í formi ensks lystigarðs* (e. an Urban Archive as an English Garden), í sýningarstjórn Práins Hjálmarssonar, sem stóð yfir í Sverrissal Hafnarborgar, dagana 28. ágúst 2020 – 25. október 2020. Sýningin var sett upp innan tónleikaraðar Hafnarborgar, Hljóðana, sem hefur verið starfrækt í safninu allt frá árinu 2013. Tónleikaröðin hefur áður víkkað sitt hefðbundna form með sýningunni „Hljóðön – sýning tónlistar“ sem sett var upp í aðalsal Hafnarborgar vorið 2019.

Í fyrri hluta greinarinnar verður greint frá inntaki sýningarinnar og þeim hugmyndum sem liggja að baki henni. Í seinni hluta greinarinnar er að finna texta úr sýningarskránni, sem ætlaður var til að veita sýningargestum innsýn í sjónarhorn sýningarinnar. Að lokum má finna dagskráryfirlit sýningarinnar.

Dæmi 1: Stikla fyrir sýninguna Borgarhljóðvist í formi ensks lystigarðs¹

UM SÝNINGUNA

Sýningin *Borgarhljóðvist í formi ensks lystigarðs*, eftir Davíð Brynjar Franzson, er í raun röð tónverka í formi sýningar og birtist gestum sem kvik og síbreytileg hljóðinnsetning sem sprettur fram úr hátalarinnsetningu sem Davíð þróaði sérstaklega fyrir verkaröðina.² Í verkunum er sjónum okkar beint að þætti borgarhljóðvistar í upplifun okkar af stað og tíma. Borgarhljóðvist er heiti yfir þann hljóðheim sem borgir móta með formi sínu, lögun og virkni. Mannlíf,

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=eVA1Ij791o>

² Hátalarakerfi sýningarinnar er einfölduð útgáfa „sýndarhljóðrýmiskerfis“ (e. Wavefield synthesis) og samanstendur af 24 hátölurum. Kerfið þróaði Davíð sérstaklega fyrir verkið og naut þar stuðnings IRCAM og ZKM. Hljóðupplifun í sýndarhljóðrýmiskerfum er töluvert staðbundnari og hlutlægari en gengur og gerist í almennum hljóðkerfum. Hlusta má á myndbandsbrot frá þróunarferli verksins, sem gerir kerfinu nokkur skil hér [<https://vimeo.com/297550919>].

arkitektúr, fána og náttúrulegir staðhættir, líkt og veðurfar og landslag, skapa hverri borg sinn sérstaka hljóð, sem er jafnt breytilegur innan borgarrýmisins og eftir dögum eða tíma dags.

Mynd 1: Matt Barbier - Aviary, Los Angeles Hnit: [34.026, -118.395]

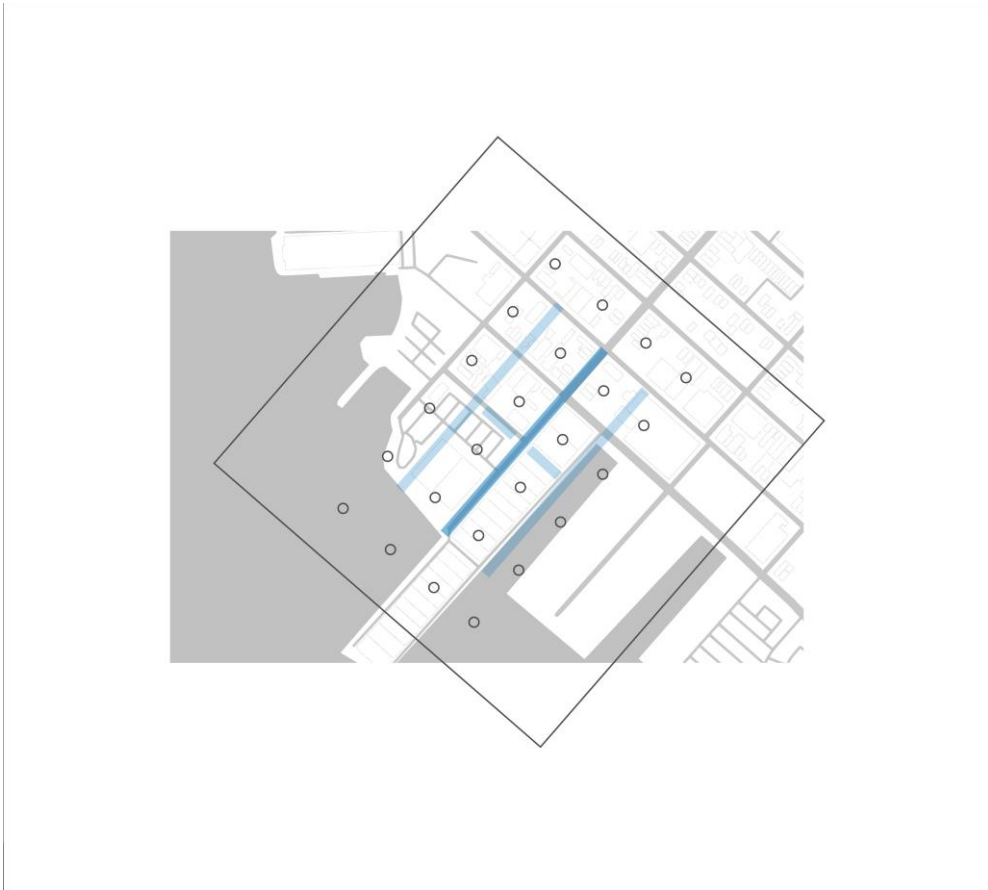
Hljóðritanirnar úr æfingaherbergi matts, staðsettu við hlið fuglagarðs á þaki „Museum of Jurassic Technology“ í Los Angeles. Hljóðritað að morgni, að kvöldi og um miðja nótt. Hljóðritunum hefur verið hliðrað til á þrjá stadi í sýningar- rýminu.

Fyrir hvert og eitt verk í verkaröðinni á Davíð í nánú samstarfi við einn flytjanda hverju sinni. Er það hljóðheimur úr nærumhverfi flytjandans sem verður að efniviði verksins og útgangspunktur samtals sem Davíð á við flytjendurna. Þannig er það borgarhljóðvist Los Angeles sem er til umfjöllunar í verki fyrir matt barbier, básúnuleikara, New York í tilfelli *Russell Greenberg*, slagverksleikara, hljóðvist Malmö í tilfelli *Höllu Steinunnar Stefánsdóttur*, fiðluleikara, og Vesturbær Reykjavíkur í verki *Júlíu Mogensen*, sellóleikara, en það verk var sérstaklega samið í tilefni sýningarinnar í Hafnarborg.

Hvert verk er samið fyrir og með þessum tilteknu flytjendum og fyrir þá eina. Verkin gera tilraun til þess að draga upp myndir af flytjendunum sjálfum og nær þáttur flytjenda í tilurð verkanna út fyrir hið hefðbundna hlutverk.

„Ég vildi nálgast flytjendur með því að vinna með nærumhverfi þeirra og þeirra

hljóða sem móta þau dag frá degi. Fá fram viðbragð þeirra við hljóðumhverfi sem þau þekkja, sjá þau kortleggja sitt eigið umhverfi, reyna að fá einhverja innsýn í þeirra upplifun á hversdagsleikanum frekar en á hinu óþekkta. Ekki alls ólíkt því að mála portret af einhverjum inn í eldhúsi, eða úti í garði, frekar en á Þingvöllum.³

Mynd 2: Russell Greenberg - Red Hook, New York Hnit: [40.674, -74.017] - [40.676, -74.015]

Þrjú göngutúrar um gömlu höfnina í Red Hook-hverfi New York. Göngutúrnarnir voru teknir upp hver beint á eftir öðrum um hádegi í desember.

Tónsmíðalegar ákvarðarnir voru ýmist teknar í samvinnu eða út frá efni sem kom frá flytjendum og endurspeglaði afstöðu flytjenda til efniviðarins. Sumar af ákvörðunartökunum í sköpunarferlinu voru markvisst skyldar eftir opnar fyrir flytjandann einan til að móta.⁴

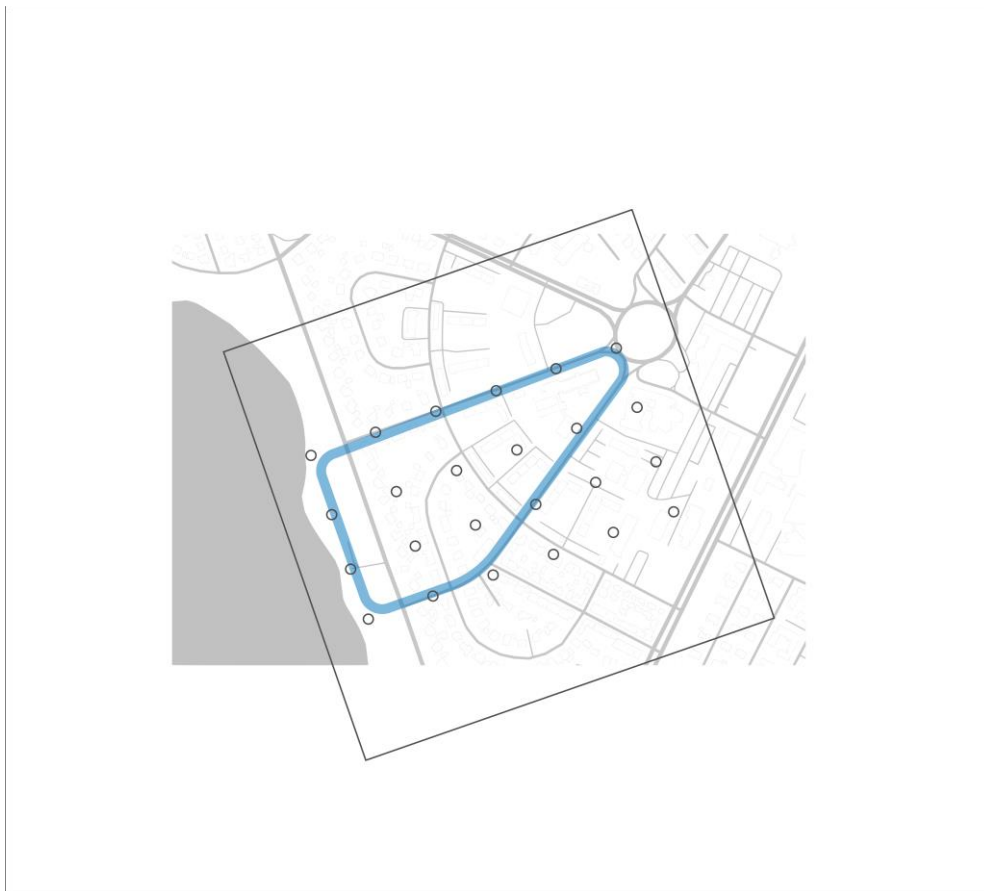
ÚTFÆRSLA BORGARLANDSLAGANNA YFIR Í SÝNINGARRÝMIÐ

Á meðfylgjandi myndum gefur að líta hvernig borgarlandslögin hafa verið útfærð yfir í

³ Davíð Brynjar Franzson. Viðtal tekið af Þrání Hjálmarssyni. Tölvupóstsviðtal. Reykjavík/Los Angeles. 8. og 12. mars 2021

⁴ Davíð Brynjar Franzson. Viðtal tekið af Þrání Hjálmarssyni. Tölvupóstsviðtal. Reykjavík/Los Angeles. 8. og 12. mars 2021

sýningarrýmið. Hringarnir 24 sýna staðsetningu hátalaranna líkt og þeim var stillt upp innan sýningarrýmisins og í afstöðu við borgarlandslagið. Dökkbláu línurnar marka bæði staðsetninguna þar sem hljóðritanirnar voru gerðar innan borgarlandslagsins, en einnig líkt og þær birtast innan sýningarrýmisins. Ljósblái liturinn á eingöngu við um tilfærslu hljóðritana innan sýningarrýmisins.

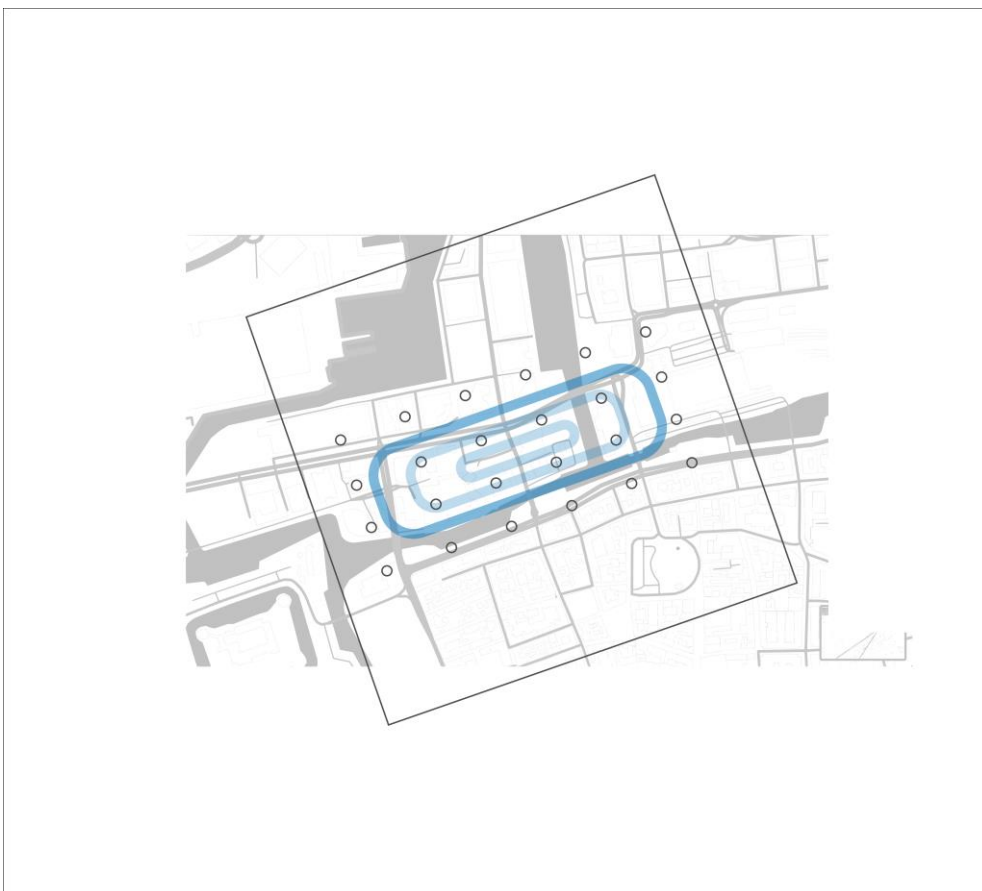

Mynd 3: Júlía Mogensen - Vesturbær, Reykjavík Hnit: [64.141, -21.956] – [64.140, -21.965] – [64.138, -21.964] – [64.138, -21.960]

Hljóðritanir úr þremur göngutúrum Júlíu um Vesturbæ Reykjavíkur á Sunnudegi í Mars. Að morgni, um eftirmiðdag og undir miðnætti. Gönguleiðin liggur frá Hagatorgi, niður Fornhaga út að Ægissíðu, um flæðarmálið og upp Dunhaga aftur að Hagatorgi.

SKAPANDI HLUTVERK HLUSTANDANS

Titill sýningarinnar vísar í útfærslu hljóðritana eða borgarhljóðvistanna yfir í þrívítt sýningarrýmið. Hugmyndafræði enska lystigarðsins miðast að því að skapa einstaklingnum stað til þess að dvelja í og upplifa á eigin spýtur. Verkin taka á sig tvö ólík birtingarform, annars vegar í formi mannausrar innsetningar þar sem hljóðritanir af leik flytjendanna blandast við óm borgarhljóðvistanna og hins vegar í formi tónleikaverks, þar sem flytjandinn getur ferðast um og kannað hljóðheim sýningarinnar og sýningin bregst svo við lifandi hljóðfæraleiknum.

Mynd 4: Halla Steinunn Stefánsdóttir - Skeppsbron, Malmö Hnit: [55.607, 12.990] – [55.608, 13.000] – [55.610, 13.000] – [55.608, 12.990]

Gengið um höfnina og gegnum aðalbrautarstöðina í Malmö á þremur mismunandi dögum í október. Göngutúrarnir eru settir hver innan í annan í sýningarrýminu.

Hljóðfæraleikurinn gefur okkur ný samhengi á hljóðheim borgarhljóðvistanna. Athygli hlustandans flakkar á milli hinnar hversdagslegu rýmisupplifunar borgarmyndarinnar yfir í „tónlistarlega hlustun“ sem gefur hljóðheimi borganna nýjan lit og nýtt samhengi.

Dæmi 2: Brot frá æfingarrennsli Höllu Steinunnar Stefánsdóttur á Borgarhljóðvist í formi ensks lystigarðs – Malmö ⁵

Þrívíð framsetning verksins í rýminu er til þess fallin að gera upplifunina fjölbreytilega og án fastskorðaðs sjónarhorns. Hins vegar er ekki ætlast til þess að upplifun verksins sé endanleg

⁵ https://www.youtube.com/watch?v=4S_1CxHmJgA

og innihaldi „byrjun“ og „endi“ í einhverju hefðbundnu formi, heldur geti áhorfandinn komið og farið að vild. Hlustandinn tekur þannig afstöðu til rýmisins og með því skapar hann sína eigin upplifun í gegnum verkið. Þannig lítur Davíð á hlustandann sem virkan þátttakanda í að skapa verkið.⁶

Pólsk-amerískur heimspekingurinn og vísindamaðurinn Alfred Korzybski gerir skynjun mannsins að umfjöllunarefni í orðum sínum: „Kortið er ekki landið sem það sýnir“.⁷ Með því gerir hann greinarmun milli hlutanna sjálfra og birtingarmynda þeirra í skynjun mannsins, að frummynd hlutanna verði aldrei umföðmuð til fullnustu og túlkun komi ávallt við sögu í upplifun okkar af hlutum. Einnig mætti vísa til hugmynda belgíska listmálarans René Magritte varðandi það að „skynjunin þröngvar sér alltaf á milli okkar og veruleikans“, eins og Ann Marie Barry orðar það.⁸ Sami hlutur getur jafnframt tekið á sig ólíkar birtingarmyndir og hver mynd litar samband okkar við hlutina. Þannig opnar til dæmis landakort á nýtt samband við landið sjálft, þar sem landinu bregður fyrir í nýju ljósi og upplifun okkar tekur breytingum.

Mynd 5: Davíð Brynjar og Júlía Mogensen við æfingar í miðri uppsetningarviku sýningarinnar

Umbreyting veruleikans er áberandi þráður í höfundarverki Davíðs Brynjars Franzsonar, tónskálds. Davíð sækir efnivið sinn og uppsprettu hugmynda í hljóðritanir sem teknar eru í hversdeginum. Hljóðritununum sjálfum bregður aftur á móti sjaldan fyrir í verkum Davíðs en það er umbreytingin og útfærsla veruleikans yfir í nýtt form, í form tónlistar, sem er skáldskaparrými Davíðs. Í nýrri birtingarmynd verða til ný samhengi á milli hljóða frummyndarinnar, þar sem veruleikinn fær nýja merkingu. Sem dæmi fær samband sjóðandi teketils og fuglasöngs í fjarska allt aðra merkingu í útfærslu sinni í hljóðheimi hljóðfæranna.

⁶ Ibid.

⁷ Korzybski, Alfred. 1933. *Science and Sanity: An Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics*. (Lancaster/New York: The International Non-Aristotelian Library Publishing Company), 58.

⁸ Barry, Ann Marie. 1997. *Visual Intelligence: Perception, Image, and Manipulation in Visual Communication*. (New York: State University of New York Press), 16.

Fram sprettur nýr veruleiki í gegnum yfirfærslu frummyndarinnar, framsprettur „tónlistarleg merking“.

Mynd 6: Mynd frá flutningi Höllu Steinunnar Stefánsdóttur þann 19. september 2020.

Mynd 7: Háttalarakerfi sýningarinnar er einfölduð útgáfa „sýndarhljóðrýmiskerfis“ (e. Wavefield synthesis) og samanstendur af 24 hátölurum sem dreift er jafnt um sýningarrýmið. Kerfið þróaði Davíð sérstaklega fyrir verkið og naut þar stuðnings IRCAM og ZKM. Sýningarstjóratexti - Borgarhljóðvist í formi ensks lystigarðs

Á sýningunni *Borgarhljóðvist í formi ensks lystigarðs* er sjónum beint að þætti borgarhljóðvistar í upplifun okkar af stað og tíma. Borgarhljóðvist er heiti yfir þann hljóðheim sem borgir móta með formi sínu, lögun og virkni. Mannlíf, arkitektúr, fána og náttúrulegir staðhættir, líkt og veðurfar og landslag, skapa hverri borg sinn sérstaka hljóm, sem er jafnt breytilegur innan borgarrýmisins eftir dögum eða tíma dags. Hljóðritanir sem fanga liðin augnablik, frá ólíkum

tímum dags, úr nánasta umhverfi hóps alþjóðlegra samstarfsaðila Davíðs – frá borgunum Los Angeles, New York, Malmö og Reykjavík – hafa verið útfærðar af Davíð yfir í privítt hljóðumhverfi sýningarinnar í anda hugmyndafræði enska lystigarðsins á 18. öld.

Útgangspunktur þeirra er að skapa gestum dvalarstað til að skoða og upplifa, þar sem landslaginu er ætlað að vekja forvitni og umfangma gesti sína, í stað þess að vera skorðað í kortlagt heildarskipulag. Borgarhljóðvistirnar taka á sig form hljóðrænnar lágmyndar sem umbreytist í tíma. Samtímis hljóma ólík augnablik úr borgarhljóðvistinni þar sem til verður nýtt samhengi og ný merking. Hljómi borganna er att saman við hljóðfæraleik flytjenda, sem ferðast hægfara um rýmið, bregst við og dregur fram litbrigði og augnablik í hljóðvistinni, lystigarði hljóðs, sem gestir geta kannað á eigin forsendum jafnt í tíma og rúmi.

Borgarhljóðvist í formi ensks lystigarðs er að forminu til sýning en telst einnig til tímaþanins tónlistarviðburðar, sem teygir sig yfir sýningartímamann. Innsetningin er kvik og síbreytileg, líkt og borgarhljóðvistirnar sjálfar. Á sýningunni má upplifa stað og staðleysur, þar sem raddir borganna skapa samtál við hljóðvist Hafnarborgar, sem jafnframt ljær verkinu rödd sína. Skapar sýningin gestum sínum þannig sérstakan stað til að dvelja á um stund, kanna og upplifa. Þáttur sýningargestsins er að uppgötva og upplifa á eigin forsendum, hvort heldur sem hann beinir augum og eyrum að stað og stund augnablikanna sem birtast, hreyfingu hljóðanna um rýmið eða hlustar í gegnum eigin hreyfingu um rýmið. Þá er hann staddur í ímynduðum garði sem ofinn er í tíma og rúm.

Kortið er ekki landið sem það sýnir.

Skynjun þröngvar sér alltaf á milli okkar og veruleikans.

DAGSKRÁ SÝNINGARINNAR

Yfir sýningartímamann birtist hvert og eitt verk í verkaröðinni sýningargestum á ólíkum dögum.

matt barbier Los Angeles	Mánudagar 29. ágúst – 25. október	Sunnudagar 20. september 18. október
Russell Greenberg New York	Miðvikudagar 29. ágúst – 25. október 2020	30. ágúst 27. september
Júlía Mogensen Reykjavík	Fimmtudagar 29. ágúst – 25. október 2020	9. september 4. október
Halla Steinunn Stefánsdóttir Malmö	Föstudagar 29. ágúst – 25. október 2020	13. september 11. október

Á hverjum laugardegi yfir sýningartímamann voru haldnir lifandi viðburðir, þar sem samstarfsaðilar Davíðs komu fram og virkjuðu sýninguna með hljóðfæraleik og nærveru. Lifandi hljóðfæraleikurinn var til þess ætlaður að draga fram litbrigði og augnablik í hljóðvistinni, lystigarði hljóðs, sem gestir gátu kannað, samhliða flytjandanum, á eigin forsendum jafnt í tíma og rúmi.

Heimsfaraldurinn setti vissulega strik í reikninginn og þurfti sem dæmi þau matt barbier, búsett í Los Angeles og Russell Greenberg, búsettir í New York að leika inn í lifandi innsetninguna frá heimilum sínum í sínum heimaborgum, sem jafnframt voru til umfjöllunar í þeim verkum. Fyrir vikið skapaðist þessi huglæga tenging á milli safnarýmisins og borganna, þar sem inní fléttist meðvitund um tímamismun milli safnsins og borganna, sem og nánd þeirra í rýminu verður önnur - fjarlæg en þó alltumlykjandi.

matt barbier Los Angeles	Laugardagur 5. september - beint streymi frá LA (-7klst) 26. september - beint streymi frá LA (-7 klst)
Russell Greenberg New York	12. september - beint streymi frá NY (-4 klst) 3. október - beint streymi frá NY (-4 klst)
Júlía Mogensen Reykjavík	29. ágúst - lifandi flutningur 24. október - lifandi flutningur
Halla Steinunn Stefánsdóttir Malmö	19. september - lifandi flutningur 17. október - beint streymi frá Malmö (+2 klst)

Laugardaginn 10. október 2020 héldu nemendur tónlistardeildar Listaháskóla Íslands undir leiðsögn Berglindar Maríu Tómasdóttur, viðburð undir merkjum hópsins Skerplu. Fluttu nemendur þar eigin verk sem kölluðust á við hljóðheim og sjónarhorn sýningarinnar. Þátttakendur Skerplu voru: Ivar Rosell Martin, Ana Luisa S. Diaz De Cossio, Freya Betzy Dinesen Simmons, Khetsin Chuchan og Robin Morabito

HEIMILDASKRÁ

Barry, Ann Marie, *Visual Intelligence: Perception, Image, and Manipulation in Visual Communication*. (New York: State University of New York Press, 1997), 16.

Davíð Brynjar Franzson. Viðtal tekið af Þráni Hjálmarssyni. Tölvupóstsviðtal. Reykjavík/Los Angeles. 8. og 12. mars 2021

Korzybski, Alfred, *Science and Sanity: An Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics* (Lancaster/New York: The International Non-Aristotelian Library Publishing Company, 1933), 58.